

**Dějiny
literatury
na Bruntálsku**

Libor Martinek

Libor Martinek

Dějiny literatury na Bruntálsku

© Doc. PhDr. Libor Martinek, Ph.D.

ISBN 978-80-908130-0-7 (pdf)

Obsah

Úvod.....	1
Kapitola I.....	4
Kapitola II.....	6
Kapitola III.....	7
Kapitola IV.....	13
Kapitola V.....	14
Kapitola VI.....	22
Kapitola VII.....	23
Kapitola VIII.....	26
Kapitola IX.....	28
Kapitola X.....	34
Kapitola XI.....	35
Kapitola XII.....	36
Kapitola XIII.....	37
Kapitola XIV.....	39
Kapitola XV.....	44
Kapitola XVI.....	55
Závěr.....	59
Literatura.....	60
Elektronické zdroje.....	64

Libor Martinek¹
Dějiny literatury na Bruntálsku²

Úvod

Problematika regionální literatury Bruntálska,³ která tvoří jednu z důležitých složek regionálního vědomí obyvatel dané oblasti a souvisí ve větší či menší míře s kulturními aspiracemi jeho obyvatel a tvůrců, kteří je reprezentují, přináší závažnější metodologické problémy. Jakmile si totiž vymezíme literární tvorbu topograficky, geograficky a lokálně, dostáváme se buď na půdu vlastivědy, nebo literárního místopisu či zeměpisu (kde je problematika lokální slovesnosti zkoumána ponejvíce, ne-li výhradně, s důrazem na biograficko-bibliografická fakta a má spíše kulturně historický význam), případně literární sociologie. Pokud přistoupíme k interpretaci literárních děl, začíná nás zajímat estetická funkce literárního díla, spolu s tím i jeho sociálně-psychologické aspekty, a regionální literatura ztrácí na významu v celonárodních syntézách. (Provést syntézu určité regionální literatury je vždy problematické, vhodnější, a proto častější je spíše její analýza.)

Regionální výzkum nemusí být ústupem od celostních hledisek národní literatury, ani z nároků na zkoumané hodnoty. Specifický územní a typologický výzkum nám umožnil věnovat se detailněji jak samotnému vývoji českého písemnictví v regionu Bruntálska, tak komparativnímu pohledu na zdejší německou literaturu. Zároveň jsme považovali za důležité poukázat i na skutečnost vzniku literárních děl autorů odjinud (mnohdy ovšem pocházejících

¹ **Libor Martinek** se narodil se 15. 1. 1965 v Krnově. Vystudoval Pedagogickou fakultu UP v Olomouci, obor čeština – hudební výchova (absolutorium v roce 1989), poté učil na Střední pedagogické škole v Krnově. Od roku 1993 byl odborným asistentem, od roku 2010 je docentem české literatury na Ústavu bohemistiky a knihovnictví Slezské univerzity v Opavě, kde v r. 2011 založil Kabinet literárněvědné komparistiky. V r. 2012 byl jmenován mimořádným profesorem Vratislavské univerzity, kde přednáší dějiny české literatury na Ústavu slovanské filologie. Doktorát z dějin české literatury obhájil na FF Masarykovy univerzity v Brně v roce 2000, doktorát z dějin polské literatury v r. 2005 tamtéž, habilitace v r. 2010 tamtéž; od září 2012 působí jako mimořádný profesor bohemistiky na Ústavu slovanské filologie Vratislavské univerzity. Člen Obce spisovatelů ČR, Obce překladatelů ČR, Těšínsko-zaolžského kola Hornoslezského literárního sdružení s centrem v Katovicích. Autor odborných publikací *Polská literatura českého Těšínska po roce 1945* (Opava 2004); *Polská poezie českého Těšínska po roce 1920* (Opava 2006); *Region, regionalismus a regionální literatura* (Opava 2007); *Życie literackie na Zaolziu 1920–1989* (Kielce 2008); *Současná česká literatura I/1* (Opava 2008); *Identita v literatuře českého Těšínska. Vybrané problémy* (Opava 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. I. díl. Od středověku po interetnické vztahy v literatuře 20. století* (Opava 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. II. díl. Od národního obrození do současnosti* (Opava 2010); *Fryderyk Chopin v české literatuře* (Opava 2013); *Władysław Sikora. Monografie* (Opava 2015); *Identita v literatuře Těšínska. Monografie* (Kielce – Opava 2015), *Henryk Jasiczek. Monografie* (Opava 2016); *Óndra Łysokhorsky. Monografie* (Vratislav 2016); *Wilhelm Przeczek. Monografie* (Vratislav 2018); *Paweł Kubisz. Monografie* (Vratislav 2020). Výběrová bibliografie je uvedena na webu Ústavu bohemistiky a knihovnictví. Od r. 2001 žije v Opavě. Tématy Martinkova literárněvědného a literárněhistorického zájmu jsou poválečná česká literatura, česká, německá a polská literatura ve Slezsku od středověku po současnost, literární teorie (se zvláštním zřetelem k polské literární teorii), komparatistika, regionalistika. Kromě historie české literatury se zabývá i česko-polskými literárními vztahy v minulosti a současnosti. Přednášel na několika univerzitách a vysokých školách v ČR, Polsku (Varšava, Poznaň, Katowice, Gdaňsk, Štětín, Vratislav, Lublin, Kielce, Čenstochová) pro studenty a také pro odbornou i laickou veřejnost v ČR, Polsku, SRN, Litvě, Keni, kde rovněž představil svou literární tvorbu.

² Studie byla publikována dříve pod názvem *K historii literatury na Bruntálsku* (in *Sborník bruntálského muzea, Bruntál, Muzeum v Bruntále*, 2013, s. 23–76), avšak pro toto vydání byla aktualizována, doplněna a pozměněna. Její autor rovněž publikoval seriál článků na dané téma v letech 2013–2015 v Bruntálském a krnovském týdeníku, přičemž seriál byl dostupný i na internetu.

³ Bruntálskem míníme bývalý okres Bruntál v jeho hranicích do roku 1960, tedy před sloučením tří menších politických okresů – krnovského a rýmařovského spolu s bruntálským do jednoho celku; o literatuře Krnovska od středověku po současnost pojednáváme speciálně ve dvoudílné monografii *Hledání kořenů* (MARTINEK 2009a; týž 2010).

z regionu, ale působících trvale jinde, přesněji – v kulturním centru), kteří si z regionu brali inspiraci.

Historie literatury Bruntálska do r. 1945 byla spojena především s dějinami literatury německé, s výjimkou literatury středověké psané latinsky, česky nebo německy, a poměrně výrazně se lišila od vývoje v české literatuře. Naopak se dlouhodobě řadila do kontextu literatury, pro niž se ujal označení „sudetoněmecká“. V zásadě můžeme konstatovat, že velkou část literatury německého jazyka ve Slezsku tvořila lyrika či lidová píseň, sběratelská folkloristická činnost, pohádky, pověsti, vlastivědná tvorba, najdeme i početnou románovou a povídkovou tvorbu nebo lidové drama. Česká a německá literatura v regionu tvořila v zásadě dva od sebe oddělené „sémiotické vesmíry“ (termín S. Richterové; RICHTEROVÁ: 1991). Jedinou oblastí, kde se prolínala německá a česká literatura na Bruntálsku, jsou pověst'ové a pohádkové žánry, tedy epická vrstva slovesného folkloru. Němečtí a čeští sběratelé a zpracovatelé pověstí a pohádek čerpali vesměs z podobných zdrojů.

Sledujeme i několik významných spisovatelů pocházejících z Bruntálska žijících po r. 1945 v SRN, popřípadě v bývalé NDR, kteří se ve své beletristické tvorbě vrací k tématu života v Sudetech i k tématu odsunu a zároveň se v jejich díle objevuje motiv odporu k válce. Téma ztráty vlasti je v prozaické a lyrické tvorbě traktováno z morálního a historicko-filozofického hlediska. Kromě toho události od podepsání Mnichovské dohody až po odsun sudetských Němců našly svůj odraz nejen v publicistice, ale i v deníkových záznamech jak českých, tak německých autorů.

Rozbor těchto děl potvrzuje tezi, že tzv. mýtus kraje je jiný v tvorbě spisovatelů, kteří tuto zemi opustili, a má i odlišnou funkci. Pro ty, kteří odešli, představuje oblast Bruntálska navždy ztracený svět. Pro ty, kteří přišli po nich, je tento svět základem vlastní budoucnosti. Tento mýtus nacházíme bohužel jen sporadicky v tvorbě starší a mladší generace spisovatelů či básníků tvořících na Bruntálsku po r. 1945 nebo v dílech autorů „odjinud“, kteří si brali náměty ze života obyvatel tohoto regionu. Tato skutečnost vynikne zejména ve srovnání s jinými pohraničními oblastmi v České republice.

Česká literatura, která zde vznikla po 2. světové válce, se nám jeví jako převážně umělecky méně hodnotná, přijmeme-li kritéria kladená na celonárodní literaturu. Jenom nemnozí daný region překročili (a tím pádem jsou zastoupeni v celonárodních literárních syntézách po r. 1945 a ve slovnících), ostatní představitelé regionální literatury jsou začleňováni do literatury kraje, tj. českého Slezska a severní Moravy.

V rozvoji regionální (a vlastivědné) literatury sehrávají v tržním prostředí od r. 1990 značnou roli privátní a vlastivědná vydavatelství a nakladatelství, která mnohdy záslužně suplují činnost institucí, jako jsou muzea a vědecké ústavy, jež se z různých důvodů nemohou podobnou činností zabývat. Kromě toho vydavatelství sehrávají, zvláště mají-li promyšlený ediční program, nezanedbatelnou popularizační a osvětovou úlohu. Vydavatelé regionální literatury tudíž ctí zásadu, že i na periferii vznikají specifické hodnoty.

Registrovaná a popisovaná literární specifika regionu jsme usilovali přeložit na modelové konstrukce, aby mohla být zkoumána podstata literatury a literární kultury v regionu. (Nejde nám o to vytvořit příběh, vyprávění o literatuře na Bruntálsku, neboť se ukazuje, že téměř neexistuje objektivně postižitelný vnitřní vývoj regionální literatury, když není obecně zcela zřejmé, co určuje vývojový trend literatury v regionu.) Hlavní příčinou tohoto stavu, který ohrožuje akceptaci výsledků každé takto zaměřené badatelské práce z oblasti regionalistiky, je zpravidla nedostatek textů. Stav obecné neznalosti zdejší literatury, jak jsme na to několikrát poukazovali (MARTINEK: 1995, 1996, 1997, 2000a, 2008a), lze napravit publikováním výsledků literárněhistorického výzkumu, hledáním možností pro vydávání hodnotných děl regionálních autorů, a to i z pozůstalosti, publikováním memoárové literatury, cestopisů se vztahem k regionu, zpracováním antologií apod.

Jako nezbytné pro zvolený diskurs se jeví rozlišení mezi regionální osobností a regionálním autorem. Označení určité osobnosti za regionální není jednoznačné. Jsou osobnosti, které patří do regionu svým původem, i když celý život působily mimo region. Dále existují osobnosti, které, i když se v regionu nenarodily, v regionu působily a významně ovlivnily jeho život.

Pod pojmem „regionální osobnost“ rozumíme především tu osobu, která v regionu působila (působí) a svou činností významně ovlivnila některou součást života v regionu (bez ohledu na její narození nebo úmrtí). Je to také osoba, která se v daném regionu narodila nebo zemřela, ať už v něm působila či nikoliv. Při uplatnění tohoto formálního hlediska je však třeba rozhodnout, zda se svou tvorbou nějak výrazněji dotýká regionu.

Od regionální osobnosti odlišujeme „regionálního autora“, čímž rozumíme osobu, která se narodila nebo zemřela v daném regionu, významně v něm působila nebo působí a své dílo zde publikovala. Mohou to být i osobnosti, které se v regionu nenarodily, ani nezemřely, avšak regionem se ve svém díle výrazně inspirovaly; jejich dílo nemuselo být ani v regionu vydáno, ale tematicky se k němu váže. Mezi regionální autory patří spisovatelé, autoři vědeckých děl, publicisté atd.⁴

Obsah našeho příspěvku proto tvoří jak biografickou metodou zpracované profily regionálních autorů (jejichž rozsah je zde přizpůsoben daným prostorovým možnostem), tak informace o literárních osobnostech patřících do regionu svým rodem nebo naopak pocházejících odjinud, ale umělecky působících v regionu, případně zmínky o zajímavých a významných edičních počinech v regionu, včetně vlastivědných publikací. (Stranou pozornosti v diachronním pohledu na literaturu psanou na Bruntálsku nezůstane – jak jsme již zdůraznili – ani místní německá literatura a oblast krajového folkloru.) Hlavní prostor jsme věnovali dílům slovesného umění, jež tvoří oblast estetických slovesných jevů *kat exochén*, přičemž jsme se pokusili o jejich umístění na časové ose. Neusilovali jsme o komplexní obraz vývoje regionální slovesnosti na Bruntálsku, neboť pro řadu období není dosud zpracován ani relevantní historiografický výzkum, o který by se literární historie mohla spolehlivě opřít. Víme, že každé umělecké dílo koření v určitém prostředí nejenom životem svého původce, ale i zobrazovanými náměty a umístěním děje do vymezeného prostoru, dokonce i jeho časoprostorovým šířením.

⁴ Srov. Regionální literatura ve veřejných knihovnách, *Aktuality SKIP*, sv. 2, Praha, 1992, s. 8 n.